

ІМЕННИК

Виконали студентки:
Бідун Інна
Демчук Дарина
Шикерява Вікторія

Іменник – самостійна частина мови, що відповідає на питання **ХТО?** або **ЩО?**, називає предмет і виражає його в граматичних категоріях роду, числа та відмінка.

Назви істот і неістот

Іменники, що відповідають на запитання **хто?**, об'єднуються у семантичну групу назв істот.

До назв істот належать іменники, що називають:	Приклади:
людей	хлопець, донька, дитя, мандрівник, інженер, професор, балерина
тварин, птахів, комах	ведмідь, корова, чапля, індик, синиця, бджола, комар
міфологічних істот	демон, лісовик, відьма, русалка
Назви померлих	Небіжчик, покійник, мрець
Деякі назви іграшок	Лялька, мотрійка

Решта іменників відповідає на запитання **що?** і складає групу назв неістот.

До назв неістот також належать іменники, що називають:	Приклади:
сукупності осіб	група, натовп, загін, юрба, зграя, табун, рій
назви організмів	бацила, мікроб, вірус

Назви істот і неістот розмежовуються за допомогою запитань:
для істот - **хто? кого?** для неістот - **що? чого?**

Морфологічні характеристики:	Приклади:
у назвах істот-осіб чоловічого роду збігаються форми знахідного та родового відмінків однини і множини	родовий відмінок — друга, друзів знахідний відмінок-друга, друзів
у назвах неістот збігаються форми називного і знахідного відмінків множини	книги (стоять)-(бачу) книги столи (стоять)-(перенесуть) столи

Власні і загальні назви

Загальна назва – це узагальнене найменування предмета, що належить до певного класу подібних його предметів (людей, тварин, речей, явищ, подій тощо). Вживаються і в однині і в множині.

Наприклад: *вчитель, вовк, ручка, сніг, революція.*

Загальні іменники, що не змінюються за числами, виділяються в окремі групи збірних, речовинних і абстрактних. У мові загальних іменників найбільше.

Власна назва – це індивідуальна назва окремої особи чи одиничного предмета. Вживаються тільки в однині.

Наприклад: *Карпати, Дніпро, Україна.*

Власними назвами виступають:

- прізвіща, імена, по-батькові, прізвиська, псевдоніми людей: *Леся Українка*
- клички тварин: *Зірка, Сніжок*
- імена персонажів казок, байок, легенд, міфів: *Зевс, Івасик-Телесик, Вовк та Ягня*
- географічні та астрономічні назви: *Україна, Сена, Чумацький Шлях*
- назви релігійних понять, церковних книг: *Богородиця, Син Божий, Біблія*
- назви установ, організацій: *Верховний Суд України*
- назви історичних подій, свят: *Коліївщина, Великдень*
- назви пам'яток історії, храмів, замків: *Софіївський собор*
- назви окремих високих посад: *Президент України*
- назви вулиць, площ, бульварів, парків: *парк Перемоги, вулиця М. Коцюбинського*

Іменники конкретні й абстрактні

Іменники з конкретним значенням називають предмети та явища, які сприймаються безпосередньо органами чуття. Вільно сполучаються з числівниками, утворюють форми однини і множини.

Наприклад: дерево, ліс, стіл, хмара, хлопець

Іменники з абстрактним значенням виражають поняття, які людина не може безпосередньо сприймати органами чуття. Не мають співвідносних форм однини і множини, не сполучаються з кількісними числівниками.

Наприклад: щирість, дружба, спритність, любов, мислення, воля, читання.

З книжними суфіксами	Приклади
-ість	якість, щедрість, духовність
-ств(о)	суспільство, студентство
-цтв(о)	мистецтво, керівництво
-зтв(о)	боягузтво, убозтво
-от(а)	спільнота, гризота
-нн(я)	вміння, навчання
-тт(я)	почуття, сприйняття
-изм	ліризм, класицизм
-ізм, -їзм	героїзм, реалізм
-ощ(і)	пустощі, прикрощі

Іменники зі значенням

збірності

Збірні іменники - це ті, які позначають сукупність однакових або подібних предметів, що сприймаються як ціле. Найчастіше таку сукупність створюють назви істот, **рослин**, та ін.: *молодь, дітвора, деканат, березняк, листя, коріння*. Вони не мають форми множини, через те, що виражають об'єднання багатьох предметів, які не підлягають **лічбі**. Проте в них є **рід і словозміна**. Їх легко розрізнити за **суфіксами**:

Суфікси	Приклади
-ств(о)/-цтв(о)/:	студентство, парубоцтво;
-н(я):	вороння, коріння;
-инн(я)/-овинн(я)/:	ластовиння. кукурудзиння
-в(а):	мушва, братва;
-от(а):	голота, кіннота;
-ин(а)/-овин(а)/:	озимина, городина;
-ник/-няк/:	чагарник, сосняк;
-еч(а):	стареча, малеча;
-і(я):	братія, адміністрація;
-ик(а)/-ік(а)/:	символіка, проблематика;
-арій:	розарій, гербарій;
-іан(а):	Франкіана.

До збірних не належать:

іменники, що підлягають лічбі

іменники, що мають форми однини і множини

Приклади: *група, загін, рій, ліс, народ, полк, екіпаж* та ін.

Іменники зі значенням речовинності

Речовинні іменники називають речовину.

Речовина, як відомо, рахунку не підлягає, її можна лише виміряти і вже потім порахувати одиниці виміру. Тому, речовинні іменники вживаються лише в однині.

Речовинні іменники можуть мати форму множини, якщо:	Приклади
вказують на різновиди, ґатунок	мінеральні води, натуральні соки, ефірні спирти

Рід іменників

до **чоловічого роду** належать іменники, що в називному відмінку однини мають нульову флексію або закінчення -о; в родовому — закінчення -а(у), -я(ю); в орудному — закінчення -ом, -ем, -єм. Наприклад: *університет, університету, університетом; край, краю, краєм; океан, океану, океаном; вексель, векселя, векселем;*

до **жіночого роду** — іменники, що в називному відмінку однини мають закінчення -а, -я; в родовому — закінчення -и, -і, -ї; в орудному — закінчення -ою, -єю, -єю.

Наприклад: *житниця, житниці, житницею; лінія, лінії, лінією; фірма, фірми, фірмою;*

а також іменники, що в називному відмінку мають нульову флексію, в родовому — закінчення

-і, в орудному -ю. Наприклад: *повість, повісті, повістю; ніч, ночі, ніччю;*

до **середнього роду** — іменники, що в називному відмінку однини мають закінчення -о, -е. В непрямих відмінках — закінчення, спільні із закінченнями іменників

чоловічого роду. Наприклад: *молоко, молока, молоком; море, моря, морем;* до

іменників цієї категорії належать й іменники, що в називному відмінку однини мають закінчення -а, -я, а в непрямих відмінках — суфікси -ат-, -ят-, -ен-. Наприклад: *дівча — дівчати; хлоп'я — хлоп'яти; ім'я — імені.*

Іменники, що в називному відмінку однини мають закінчення -я після подовженого приголосного основи чи після збігу двох або кількох приголосних у кінці основи, в орудному відмінку мають закінчення -ям. Наприклад: *життя, життям, уміння, умінням; читання, читанням.*

Рід іменників

Окремо виділяють групу іменників «спільного» роду, що означають осіб жіночої й чоловічої статі. Наприклад: староста, суддя, воєвода, голова, сирота тощо.

Рід цих іменників визначається синтаксично, за допомогою означальних слів. Наприклад: *Суддя Іванова говорила коротко. Суддя зачитав вирок.*

Іменники «спільного» роду поділяються на дві групи: іменники на -а, -я, що означають назви, які даються особам чоловічої та жіночої статі у зв'язку з їх діяльністю, поведінкою, характером тощо. Такі іменники мають емоційно-експресивний відтінок, зокрема, зневаги, осуду, співчуття та ін.

Наприклад: *нероба, ледацюга, бідолаха, сердега, нікчема, сіромаха, роботяга.*

РІД НЕЗМІНЮВАНИХ ІМЕННИКІВ

НАЗВИ ОСІБ

за статтю

мадам – жін.рід

месьє – чол.рід

НАЗВИ ТВАРИН

чоловічий рід

шимпанзе

какаду

ВЛАСНІ НАЗВИ

рід загальної

назви

місто Токіо –

середній рід

НАЗВИ НЕІСТОТ

середній рід

інтерв'ю, шоу

СКЛАДНОСКОРОЧЕНІ СЛОВА

рід головного слова

НЛО – об'єкт – чол.рід

ШСШ – школа – жін.рід

Число іменника

Однина і
множина

Лише
однина

Лише
множин
а

Найбільшу за обсягом групу становлять іменники, що вживаються як в однині, так і в множині. До цієї групи належать назви осіб, предметів, явищ, що піддаються лічбі: *мати - матері; дерево - дерева; тінь - тіні*. Такі іменники означають предмети, що сприймаються роздільно. Вони поєднуються з кількісними числівниками: три олівці, сім лелек.

Іноді форма однини може набувати узагальнено-збірного значення і позначати сукупність предметів: З наближенням весни день поступово стає більшим; У поліських лісах росте ялина, сосна, осика, береза, вільха. Інколи іменники, хоч і мають множину, проте не означають двох чи більше предметів, що мисляться роздільно, наприклад: *небо і небеса, час і часи та деякі інші*. У цих випадках, власне, немає

До іменників, що вживаються лише в однині належать:

- ▣ **абстрактні іменники, що означають якість, властивість, дію, стан чи різні узагальнені поняття** (сміливість, гордість, боротьба, щастя, далечінь, розвиток, любов, гнів, мудрість)
- ▣ **збірні іменники, що означають сукупність осіб або подібних предметів, явищ, які мисляться як одне неподільне ціле** (козацтво, рідня, піхота, прокуратура, деканат, комашня, колосся, листя, молодь, студентство)
- ▣ **іменники, що становлять категорію речовинності** (молоко, масло, азот, папір, руда, солома, борошно, нафта, вода, золото, сніг, пісок, асфальт)
- ▣ **власні назви людей, тварин, планет, географічні та інші поняття** (Марія, Пірат, Сірко, Київ, Полтава, Земля, кінотеатр "Дружба")

Іноді від названих іменників може утворюватись форма множини, але при цьому відбувається **зміщення у лексичному значенні**. Зокрема через форму множини конкретне зачення може протиставлятися більш загальному, тоді форми множини

набувають **спеціалізованих значень**, а саме:

- сортів або різновидів речовин і матеріалів: *мед - меду, вода - води, сталь - сталі, масло - масла*;
- різних проявів абстрактних ознак: *швидкість - швидкості*;
- співвідношення величин за масою, розміром або інтенсивністю вияву: *пісок - піски, сніг - сніги, жито - жита, біль - болі*;
- однойменних осіб або предметів: *Привіт вам, Петрику, Марусі, Олі, Гриці* (М. Рильський);
- номінацій, узагальнених на основі характеристичних ознак, пов'язаних з відповідними власними назвами: *Давайте нам літературу. Давайте Байронів, Шекспірів, Гете* (М. Коцюбинський);
- сукупності осіб, пов'язаних родинними стосунками: *родина Королів*.

Іменники, що вживаються тільки в множині

1. назви будівель, їх частин, споруд	сіни, ворота, сходи, двері
2. назви предметів упряжі, засобів пересування	шори, наритники, сани, бігуни
3. назви знарядь праці і предметів домашнього вжитку	граблі, вила, ваги, триноги, ночви, носилки
4. назви парних предметів і парних частин тіла	окуляри, ножиці, кліщі, терези, тиски, лапки, в'язи,
5. назви музичних інструментів	цимбали, літаври
6. назви одягу і взуття	штани, труси, бриджі, бутси, панталони
7. назви маси, речовини, матеріалу, продуктів харчування	парфуми, дрова, вершки, дріжджі, прянощі, консерви, макарони,
8. назви залишків речовини чи матеріалу	висівки, недоїдки
9. назви відрізків часу, свят, традиційно-побутових обрядів та дій, що повторюються	сутінки, будні, канікули, іменини, роковини, зажинки, обжинки, переговори,
10. назви сукупності предметів зі значенням збірності	надра, гроші, фінанси, джунглі, хаші, люди
11. назви ігор	шахи, городки, жмурки
12. назви дій і процесів	посиденьки, витребеньки, відвідини, дебати, хвастощі, пустощі
13. назви на позначення почуттів, емоцій, станів	радощі, молодощі, гордощі, жалощі, веселощі, труднощі, ревнощі, скупощі, мудрощі, ластощі
14. власні географічні назви	Альпи, Афіни, Суми, Черкаси, Карпати

У РЕЧЕННІ ІМЕННИ ПОВ*ЯЗУЄТЬСЯ З ІНШИМИ СЛОВАМИ , ПРИ ЦЬОМУ ВОНИ ВІДМІНЮЮТЬСЯ . Є СІМ ВІДМІНКІВ

Назва	Питання	Приклад
Називний	Хто? Що?	<i>книга</i>
Родовий	Кого? Чого?	<i>книги</i>
Давальний	Кому? Чому?	<i>книзі</i>
Знахідний	Кого? Що?	<i>книгу</i>
Орудний	Ким? Чим?	<i>книгою</i>
Місцевий	На кому? На чому?	<i>на книзі</i>
Кличний	—	<i>книго</i>

ЗА ОСОБЛИВОСТЯМИ ВІДМІНЮВАННЯ
ІМЕННИКИ ПОДІЛЕНО НА ЧОТИРИ
УГРУПУВАННЯ,ЩО НАЗИВАЮТЬ ВІДМІНАМИ.

* У певному відмінку іменники кожної з відмін
мають однакове закінчення

* Щоб визначити до якої відміни належить
іменник його потрібно поставити у початковій
формі,тобто називний відмінок однини й
визначити в ньому закінчення й основу.

ДО ЖОДНОЇ ВІДМІНИ НЕ НАЛЕЖАТЬ:

- незмінювані іменники
(табу, бюро, таксі, кур*єр)
- іменники, що вживаються тільки у формі множини
(двері, ворота, ножиці, штани)
- іменники, які перейшли із прикметників
(поранений, учительська)

ДО ПЕРШОЇ ВІДМІНИ НАЛЕЖАТЬ

РІД ЗАКІНЧЕННЯ ПРИКЛАДИ

- Чоловічий -а ,(-я) *Микита ,Микола,*
- Жіночий *машина , китиця,*
- Спільний *листоноша,книжка ,*
вулиця, староста

Розподіл іменників / відміни на гру

тверда	м'яка	мішана
Іменники чол,жін, та сер родів з основою на твердий (нешиплячий) приголосний основи: <i>озеро, стріха, хата, вітер, абзац</i>	Іменники жін і спільного родів з будь-яким м'який: <i>земля, водій, зілля, князь, сторіччя, пісня.</i> Середній рід на -е з основою на приголосний (крім шиплячого): <i>поле, сон</i>	Ім жін і сп родів на твердий шиплячий: <i>хащ а, тиша, плащ, плече, кущ, лівша'</i>

ДО ДРУГОЇ ВІДМІНИ НАЛЕЖАТЬ

РІД	ЗАКІНЧЕННЯ	ПРИКЛАДИ
□ Чоловічий	нульове або –о, –е	<i>шлях, Петро , відро,</i>
□ Середній	–а	<i>море , узбережжя,</i>
□		<i>степ , батько , подвір*я</i>

РОЗПОДІЛ ІМЕННИКІВ II відміни на групи

Тверда	М*яка	Мішана
Ім. чол роду з основою На твердий приголосний приголосний	Ім. чол .р. на м*який приголосний і нульовим закінченням, частина ім.	Ім. чол.р. з основою на шиплячий
І нульовим закінченням закінченням, (ряд, син вітер,відро)	на –ар , -ир (вінець , олень , гай)	і нульовим
Ім. сер роду із закінченням –о (м*ясо , чоло , болото)	Ім. сер. р. із закінченням –е, -я, (без суфіксів –ат-, -ят-, -ен- при від- мінюванні (море , обличчя)	деякі ім. на –яр (пляж, школяр,комиш)
		Ім. сер.р. із закінченням –е з основою на шиплячий приголосний (звалище, урвище)

ДО ТРЕТЬОЇ ВІДМІНИ НАЛЕЖИТЬ

РІД

Жіночий

ЗАКІНЧЕННЯ

нульове

ПРИКЛАДИ

*любов, кров, честь,
і також іменник мати*

ДО ЧЕТВЕРТОЇ

РІД

□ Середній
(хлоп*яти),

ЗАКІНЧЕННЯ

-а,-я із суфіксом

-ат-(-ят-),-ен при
відмінюванні

ПРИКЛАДИ

хлоп*я

каченя (каченяти),
дівча (дівчати),
ім*я (імені)